

RFSU:s samtalsgrupper med unga män i kriminalvård

– en kvalitativ utvärdering

Malin Lindroth, fil. dr Hälsa och samhälle

Biträdande lektor i sexologi och sexualitetsstudier vid institutionen för socialt arbete,
fakulteten för hälsa och samhälle, Malmö universitet.

2020-10-05

Inledning

Unga personer som befinner sig i häkten och på kriminalvårdsanstalter är en sårbar grupp avseende sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (Världshälsoorganisationen, 2015; Wise et al., 2019). Under 2019 vårdade Kriminalvården 1753 unga klienter (under 21 år), och de vanligaste huvudbrotten var rån, våldsbrott och narkotikabrott/smuggling (Kriminalvården, 2020). Det huvudbrott som mellan 2018 och 2019 ökat mest till antal bland nyintagna unga klienter är sexualbrott, 2018 var det huvudbrott för 29 unga klienter, 2019 för 47 unga klienter (ibid.).

Kunskapen är mycket sparsam om den sexuella hälsan i gruppen unga män inom Kriminalvården, och om vilka preventiva behov eller kunskapsönskemål de har. Att tillerkänna denna grupp unga deras sexuella rättigheter genom sexualupplysning, där även möjligheter att samtala om sexualitet ingår, kan vara ett sätt att främja deras sexuella hälsa. Efter önskemål från Kriminalvårdspersonal på en av landets ungdomsavdelningar driver RFSU sedan 2014 ett sexualupplysningsprojekt riktat till unga män på landets häkten och anstalters ungdomsavdelningar. Befintliga informatörer inom RFSU genomgick en särskild utbildningsinsats för att kunna genomföra samtalspass inom Kriminalvården. Samtalspassen genomfördes därefter av två samtalsledare från RFSU som efter samråd med kriminalvårdspersonal regelbundet besökt de unga männen i häkten och på anstalter. I enstaka fall har den unga personen haft så kallade restriktioner (dvs. förbud att träffa andra intagna) och samtalet har då genomförts enskilt. Samtalspassen har haft olika teman såsom säkrare sex, sexualitet, gränser och ömsesidighet, relationer, pornografi, kropp och sexualitet och sexuellt överförda infektioner. Olika former av kunskapsförmedling har också använts, exempelvis informationspass, frågesporter och diskussioner med utgångspunkt i en kortlek med diskussionsämnen skapad för projektet. Vid denna utvärderings start i december 2019 hade omkring 400 samtalspass genomförts vid häkten och ungdomsavdelningar i Kriminalvårdens samtliga fyra regioner.

Enligt projektledaren inom RFSU har samtalspassen bedömts vara uppskattade av såväl de unga männen som av samtalsledarna och kriminalvårdspersonalen, men en mer formaliserad utvärdering har saknats. Denna rapport är en utvärdering av samtalsledares och kriminalvårdspersonals erfarenheter och upplevelser av att genomföra samtalsgrupperna. Särskild vikt har lagts vid det innehåll i samtalsgrupperna som har upplevts relevant, fungerande strategier och insatser i genomförandet, samt vid förbättringsområden.

Rapporten inleds med en genomgång av kunskapsläget avseende sexuell hälsa och rättigheter för unga män som befinner sig i häkten och på anstalter. Därefter följer utvärderingens syfte och forskningsfrågor. Efter ett metodavsnitt där utvärderingens design, urval, genomförande, etiska överväganden och utvärderarens förförståelse beskrivs följer resultatredovisningen. I denna redovisas de upplevelser och erfarenheter som RFSU:s samtalsledare och kriminalvårdare har av projektet. Avslutningsvis sammanfattas resultatet, och en kort reflektion görs, identifierade förbättringsområden presenteras och utvärderingens styrkor och svagheter diskuteras.

Kunskapsläge

Unga personer och personer som är frihetsberövade är sårbara grupper avseende sexuell hälsa och rättigheter (Världshälsoorganisationen, 2015; Wise et al., 2019). Trots att det råder konsensus om att gruppen frihetsberövade är sårbar, saknas till stor del forskning om sexuell hälsa och rättigheter i fängelsemiljöer. Enligt en internationell översikt med fokus på just sexualitet och sexuell hälsa i fängelser kan detta ha flera olika förklaringar (Horley, 2019). Det kan dels bero på tabu kring sexualitetsforskning generellt, och dels metodologiska svårigheter att nå personer som befinner sig i de slutna miljöer som fängelser utgör. I den internationella litteraturen återfinns interventioner inom området sexuell hälsa riktade till unga män i fängelser. De tenderar dock att ha ett viktigt men smalt fokus; att förebygga överföring av hiv och andra sexuellt överförda infektioner (STI) (se t.ex. Wiersema et al., 2019; Williams et al., 2018). Ett undantag utgörs av en nyligen publicerad brittisk studie med en samskapande studiedesign och ett uttalat rättighetsbaserat perspektiv där 14 unga män i fängelse deltog i framtagandet av en intervention för stärkt sexuell hälsa riktad till målgruppen (Templeton, Kelly & Lohan, 2019).

Även i Sverige saknas forskning om sexuell hälsa och rättigheter för personer som vårdas inom Kriminalvården. När upplevelser av sexualitet och parrelationer hos sju heterosexuella män (29 till 55 år) med långa fängelsestraff undersöktes i en intervjustudie, framkom att de intagna upplevde svårigheter att upprätthålla en relation och att inleda ett nytt förhållande (Ivezic, 2015; 2018). Informanterna upplevde att Kriminalvården inte arbetade aktivt med frågor som berör sexualitet, snarare beskrevs anstaltsregler begränsa och kontrollera intagnas sexualitet genom exempelvis regler kring pornografiskt material. Möjligheten till övernattningsbesök upplevdes vara den mest positiva formen för att upprätthålla en parrelation

(ibid.). I en annan svensk intervjustudie med åtta före detta intagna män (ålder och sexuell orientering redovisas inte) med fokus på hiv-överföring, framkom erfarenheter av att ha delat injektionskanyler, haft oskyddat sex och ett döljande av hiv-status under anstaltsvistelsen (Lindbom, Larsson & Agardh, 2017).

Kompetensen att hantera frågor om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter förmedlas i låg utsträckning på svenska högskoleutbildningar för arbetsterapeuter, barnmorskor, fysioterapeuter, jurister, läkare, poliser, psykologer, sjuksköterskor och socionomer (Areskoug-Josefsson et al., 2019). Detta kan leda till att professionella inom människo- och rättsvårdande yrken saknar kunskaper och kompetenser för att arbeta för och med klienters, brukares eller patienters sexuella hälsa och rättigheter. Kriminalvårdspersonals beredskap att arbeta med och för intagnas sexuella hälsa och rättigheter antas inte utgöra ett undantag. En konsekvens av bristande kunskap kan bli en tystnadskultur där frågor om sexualitet inte lyfts på ett professionellt vis, något som beskrivits förekomma i en miljö snarlik Kriminalvårdens ungdomsavdelningar; institutioner för statlig tvångsvård av unga i Sverige (Lindroth, 2020). I likhet med denna tystnad belyser Stevens (2017) en förnekelsekultur bland personal och ansvariga för fängelser avseende förekomsten av sexuell aktivitet mellan intagna i brittiska fängelser. Författaren slår fast att denna kollektiva ovilja att se och hantera både samtyckande och icke-samtyckande sexuella aktiviteter som förekommer i fängelser är bekymmersam och direkt skadlig för de intagna (ibid.). Inte bara förekomsten av sexuell aktivitet på fängelser behöver uppmärksammas, utan även att det finns en överrepresentation av homo- och bisexuella personer och transpersoner i fängelser vars sexuella hälsa inte uppmärksammas (Baćak et al., 2018). Författarna menar att det ur ett folkhälsoperspektiv är särskilt viktigt att tillgodose minoritetsgruppers sexuella hälsa och rättigheter då frihetsberövandet blir ytterligare en ohälsfaktor för en redan utsatt grupp (ibid.). Liknande behov har lyfts för unga i statlig tvångsvård i Sverige. Unga som bryter mot normer för sexuell orientering eller könsidentitet riskerar att bemötas stereotypt eftersom svenska statliga ungdomshem i sig är organiserade enligt heteronormativa antaganden och strävar efter att unga avhåller sig från sexuella relationer (Lindroth & Andersson, kommande).

Sammantaget visar forskningsläget på behovet av att dels stärka unga frihetsberövade mäns sexuella hälsa och rättigheter, dels på att undersöka förhållanden i en svensk kontext. Denna utvärdering av RFSU:s samtalspass om sexualitet och relationer riktat till unga män på Kriminalvårdens anstalter och fängelser adresserar det förstnämnda behovet.

Syfte och forskningsfrågor

Syftet med utvärderingen är att dels undersöka hur RFSU:s samtalsledare upplever arbetet med samtal om sexualitet och relationer med unga män intagna i kriminalvården, dels att undersöka hur kriminalvårdspersonal upplever samtalsgruppernas existens och genomförande. Följande forskningsfrågor har varit vägledande:

- Hur upplever samtalsledare att innehållet i samtalsgrupperna har tagits emot av deltagarna? Finns det områden som framstått som mer, eller mindre, relevanta, och i så fall vilka?
- Hur upplever samtalsledare att genomförandet har fungerat, finns det fungerande strategier och/eller särskilda utmaningar, och i så fall vilka?
- Hur upplever kriminalvårdspersonal att samtalsgrupperna har fungerat på deras arbetsplatser, har de uppskattats eller mött motstånd av de intagna eller av kollegor?

Metod

Design

Utvärderingen har en kvalitativ design där upplevelser av samtalsgrupper har sökts via intervjuer med RFSU:s samtalsledare och personal inom Kriminalvården.

Urval och genomförande

Projektledaren vid RFSU gav utvärderaren två dokument med kontaktuppgifter till samtalsledare inom RFSU respektive kontaktpersoner inom Kriminalvården. Från denna lista valde utvärderaren två personer från vardera RFSU och Kriminalvården och vardera region (Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrland). Sammantaget 16 personer kontaktades.

Under en månads tid (december – januari 2020) intervjuades 8 personer inom RFSU, och under tre månaders tid (februari – april 2020) intervjuades 6 personer inom Kriminalvården. För att säkerställa att relevanta områden berördes så användes en semistrukturerad intervjuguide, baserad på syfte och forskningsfrågor ovan. Intervjuerna genomfördes via telefon, och spelades efter inhämtat samtycke in. Intervjuerna med RFSU:s samtalsledare varade 25 till 50 minuter (i medeltal 35 minuter), och med personal inom Kriminalvården 12 till 30 minuter (i medeltal 23 minuter). Den 12 minuter korta intervjun orsakades av att verksamheten på grund av Coronapandemin just hade försatts i så kallat stabsläge, men deltagaren ville trots det förmedla sin bild av samtalspassen. Intervjuerna skrevs ut ordagrant av utvärderaren.

Åtta personer från RFSU deltog, två från respektive region. Fem identifierade sig som kvinnor och tre som män. De var mellan 25 och 35 år, i medeltal 29 år, och hade arbetat mellan 3 till 7 år inom RFSU, i medeltal 4 år. Erfarenheten av att hålla pass varierade, några hade varit med en handfull gånger, andra uppemot 70 gånger (i medeltal 33 pass). Den sammanlagda erfarenheten var 260 samtalspass vilket motsvarar mer än hälften av de 400 samtalspass med unga män i Kriminalvård som genomförts då utvärderingen startade.

Sex personer från Kriminalvården deltog, två från region Stockholm, två från region Göteborg, en från region Malmö och en från region Norrland. Målet med två personer från varje region uppnåddes alltså inte, trots upprepade kontaktförsök. Tre deltagare identifierade sig som kvinnor, och tre som män. De var mellan 30 och 60 år, i medeltal 41 år, och hade arbetat mellan 1 och 10 år inom Kriminalvården. Erfarenheten av att vara med vid RFSU:s samtalspass varierade, några hade varit med en handfull gånger, andra uppemot 100 gånger (i medeltal 33 pass). En person hade aldrig deltagit i samtalspassen, men bidrog under

intervjun med en arbetsledares perspektiv på projektet. De övriga arbetade med dagliga aktiviteter, oftast i civila kläder. Tre av de intervjuade inom Kriminalvården var inte RFSU:s ursprungliga kontaktpersoner, utan hade blivit ombedda av kontaktpersonen på sin arbetsplats att uttala sig om sina erfarenheter av att sitta med under passen. Den sammanlagda erfarenheten av att vara med under RFSU:s samtalspass var 170 pass, det vill säga strax under hälften av de 400 genomförda passen i projektet. För en översikt av deltagarna se Tabell 1.

Tabell 1 Deltagare från RFSU och Kriminalvård

Verksamhet	Könsidentitet	Ålder	År inom verksamheten	Antal pass inom projektet
RFSU	5 kvinnor, 3 män	25-35 år I medeltal 29 år	3-7 år I medeltal 4 år	5-60 pass I medeltal 33 pass
Kriminalvård	3 kvinnor, 3 män	30-60 år I medeltal 41 år	1-20 år I medeltal 7 år	(0)5-100 pass I medeltal 28 pass

Analys

En tematisk analys genomfördes, där likheter och skillnader inom och mellan respektive grupp jämfördes gällande upplevelser och erfarenheter av samtalsgruppernas innehåll och genomförande. Särskild vikt fästes vid att belysa fungerande strategier och förbättringsområden. Analysen genomfördes i två separata steg, först analyserades intervjuerna med RFSU:s samtalsledare, därefter Kriminalvårdens medarbetare. Olika tematiseringar prövades och omformades tills dess att resultatet bedömdes spegla deltagarnas berättelser.

Etiska överväganden

Utvärderingen bedömdes inte falla under Etikprövningslagen, och inte heller inte innebära några risker för deltagarna, och den är därför inte prövad vid Etikprövningsnämnden. För att undvika jäv var ingen från RFSU (projektledare för samtalsgruppsprojektet eller annan person) delaktig i urvalet av intervjupersoner, och har heller inte haft tillgång till intervjuinnehållet. De har därmed inte kunnat identifiera vilken samtalsledare eller kriminalvårdspersonal som sagt

vad. Konfidentialitet och frivillighet betonades under intervjuerna. Inga personuppgifter som möjliggör identifiering av enskilda deltagare presenteras, och deltagarna presenteras på en aggregerad nivå. De har dessutom tilldelats fiktiva namn för att i möjligaste mån undvika möjlig identifiering av enskilda.

Förförståelse

Jag som har genomfört utvärderingen, på uppdrag av RFSU, har erfarenhet av praktiskt arbete, inklusive sex- och samlevnadsundervisningsgrupper med unga män, liksom av forskning med tvångsomhändertagna unga placerade på Statens institutionsstyrelses ungdomshem, en låst miljö som till viss del kan liknas den på Kriminalvårdens ungdomsavdelningar. Jag är dessutom passiv medlem i RFSU sen 10 år. Under intervjuerna kunde erfarenheterna från arbetet med unga män i institutionsvård vara till nytta i förståelsen av gruppen unga män, och delvis i förståelsen av miljön. Likaså har min erfarenhet som forskare inom området sexologi och sexualitetsstudier varit användbar. I analysarbetet har jag vinnlagt mig om att inte låta förutfattade meningar, vare sig om tvångsvård av unga eller om RFSU:s arbete påverka resultatet.

Resultat

Nedan presenteras de huvudteman och underteman som framkom genom analysen av materialet. Först presenteras samtalsledarnas erfarenheter av projektet (1) och därefter Kriminalvårdares erfarenheter (2). För att särskilja de olika parter som fokuseras kommer beskrivningarna ”unga män”, ”samtalsledare” och ”kriminalvårdare” att användas. Varje deltagare har fått ett fiktivt namn, och deras erfarenheter och upplevelser illustreras genomgående med citat. Ibland förekommer korta utsagor i löpande text, i *kursivt*. Symbolen [...] i citaten innebär att citatet har kortats ned och ovidkommande ord, exempelvis upprepningar eller hummanden, har tagits bort. En sammantagen reflektion av hur samtalsledares och kriminalvårdares erfarenheter och upplevelser liknar varandra och i enstaka fall skiljer sig åt görs i den avslutande delen av rapporten.

1. Samtalsledares erfarenheter och upplevelser av samtalspass med unga män i häkte och på anstalt

Sammantaget så upplevde RFSU:s samtalsledare att de genom att vara med i projektet fick uppleva relevanta möten med en ny grupp unga i en ny miljö. De upplevde att samtalspassen kunde vara utmanande, men möjliga att genomföra, och de fick tack vara sin medverkan i projektet meningsfulla insikter om sitt arbete och sig själva, och om de unga män som samtalspassen vände sig till. För en översikt av huvud- och underteman se Tabell 2.

Tabell 2. Samtalsledares upplevelser och erfarenheter av samtalspass med unga män i häkte och på anstalt. Huvudteman och underteman.

Huvudteman	Underteman
Relevanta möten med en ny grupp i en ny miljö	Att vara en van utbildare i ny miljö
	Att vara mer eller mindre relevant för en ny grupp
Utmanande men genomförbart	Att hantera gruppdynamik
	Att nå ut trots machonormer
	Att inte vilja likna skola men ibland behöva ersätta skola
	Att bryta tristessen och följa deltagarna dit de vill
	Att ha rätt personal närvarande
	Att ha personliga strategier
Meningsfulla insikter	Att få nya lärdomar och insikter
	Att upptäcka egna och andras kunskapsluckor

Relevanta möten med en ny grupp i en ny miljö

Att vara en van utbildare i ny miljö

Samtliga samtalsledare hade före sin medverkan i projektet erfarenhet av att hålla sexualupplysande samtal i många andra sammanhang såsom i grund- och gymnasieskola, specifikt för nyanlända unga och på HVB-hem. Några hade även erfarenhet av sexualupplysning på statliga ungdomshem. En grundkompetens fanns alltså, men inte av att möta frihetsberövade eller dömda personer i häkte eller på anstalt.

Att träffa språkintruktionsklasser, det hade gett mig en viss förberedelse.

Dels språkligt, att bemöta personer som inte har så bra svenska, men också personer som är i en social utsatthet, men inte fullt ut. Inte med personer som står utanför samhället. (Robin)

Det fanns även en medvetenhet om att samtalsgrupper inom Kriminalvården inte skulle kunna genomföras på samma sätt som andra sexualupplysningspass.

Så som man gör på ett baspass, så kan man inte göra på ett KRIM-pass. (Diana)

Denna medvetenhet inbegrep ibland även en viss oro över hur samtalspassen inom Kriminalvård skulle komma att gestalta sig. Några uttryckte att de var lite rädda eller oroliga inför det första passet: *Jag var skitnervös första gången*. Andra menade att de framförallt var förväntansfulla. Det fanns även farhågor kring att komma in i en låst miljö, en miljö som även förväntades vara manlig, macho och tuff.

Det var väl den stora grejen, att komma in i en manlig miljö, och en relativt, macho, tuff miljö. (Clara)

Att vara mer eller mindre relevant för en ny grupp

Innehållen i samtalspassen varierade från gång till gång, och enligt samtalsledarna fanns det inte något specifikt område eller tema som verkade mer eller mindre relevant för de unga männen. Det var snarare andra omständigheter som avgjorde om innehållet upplevdes intressera de unga männen.

Det är så olika för olika grupper, ibland blir det så att de får en aha-upplevelse. [...]. För vissa grupper är det när man har faktabaserade pass, för andra kan det vara lite mer att prata om värderingar, eller religion i förhållande till sex. Det beror väldigt mycket på vilken grupp man har framför sig. (Diana)

De som hade tidigare erfarenheter av att arbeta med sexualupplysningsverksamhet inom annan låst verksamhet upplevde vissa likheter gällande deltagarna jämfört med sina tidigare erfarenheter:

Men, inte den där tonårsoron som jag kände av på SiS, men det är kanske för att de är några år äldre, men det är nog samma personer. (Robin)

En samstämmighet kring vad som är ett relevant innehåll var svår att hitta i intervjuerna, och följande två exempel visar på att det snarare verkar vara andra omständigheter än innehållet som avgör. Clara har upplevt det högst relevant att prata om samtycke och relationer medan Rebecka tyckte att just området samtycke varit svårt att beröra i samtalspassen.

Kondom är det väl inte en så jättepositiv inställning till, men det tycker jag inte att det är någonstans egentligen. [...]. Sen tycker jag att det har funkat

jättebra, där runt MeToo. Det var en jättespännande process att följa. De som inte sitter isolerade har ju tillgång till media. Det var en spännande utveckling från "Fuck me", till "Jag fattar, jag håller med, det här är sjukt". Så saker som rör ömsesidighet, samtycke och så tycker jag blir bra, fina diskussioner. (Clara)

Sex och kroppen intresserar många, men, relationer kan vara lite svårare att prata om, hur man får en relation att funka, och vad gör man när det inte går bra. Det kan vara svårare. (Rebecka)

Samtalsledarna menade att de från tidigare sexualupplysningsarbete, i andra verksamheter än Kriminalvården, upplevt att olika innehåll kan upplevas mer eller mindre relevant av unga vid olika tillfällen. Att ha samtalspass inom Kriminalvården var därmed inget undantag.

Det är en grupp som ställer andra krav, men samtidigt är de precis som alla andra. (Sebastian)

Utmanande men genomförbart

Att hantera gruppdynamik

De annorlunda krav som Sebastian nämner i citatet ovan handlade bland annat om en typ av gruppdynamik som samtalsledarna däremot inte var vana vid från tidigare arbete. De hade sällan mött enbart unga vuxna män i grupp, och menade att gruppdynamiken under passet var direkt avgörande för hur stämningen blir.

Det finns tydliga hierarkier, om vem som bossar för tillfället, och beroende på vem som bestämmer kan gruppen få olika kollektiva attityder. [...]. Ju bättre allierad man blir med den som verkar ha störst påverkan desto bättre blir oftast samtalet. (Clara)

Clara, och många med henne, nämner att gruppen får kollektiva attityder som kan vara svåra för samtalsledarna att tränga igenom, och att *vissa kanske har mer mandat att uttrycka sig i vissa frågor än vad andra har*. Koncentrationssvårigheter nämns också kunna vara vanligt förekommande, och något som påverkade samtalspassen.

Ibland är det väldigt stora personligheter som ska synas och höras samtidigt, och de kanske inte är jättebra att hålla koncentrationen, och lyssna på varandra. (Rebecka)

Att nå ut trots machonormer

Ytterligare ett krav, eller en utmaning som beskrivs av samtalsledarna är så kallade machonormer som rådde bland de unga männen. Dessa normer kopplar de även samman med den avgörande gruppdynamiken. Under intervjuerna nämndes att homo- och transfientliga, rasistiska och sexistiska uttalanden var vanligt förekommande under samtalspassen. Alla samtalsledare hade dessa upplevelser, och diskriminerande och ibland direkt hotfulla uttalanden kunde komma plötsligt under samtalspasset.

Det kan vara så att någon säger något väldigt fint, som att typ "Alla kan välja för sig själva, alla kan vara vad de vill", och sen efter tio minuter säger de nåt som är helt homofobiskt. (Sebastian)

Nedsättande attityder eller hotfulla uttalanden kunde drabba vissa samtalsledare personligt, samtidigt beskrevs en vilja att försöka förstå.

Det var en gång en grupp som var ganska taggad och på, men det upplevde jag att det var mer för att testa våra gränser för att se om de kunde få oss att tappa greppet, och det var en gång när det inte var en kriminalvårdare med under passet. [...]. "Jag sitter inne för att jag huggit ner en feminist, kvinnor ska vara hemma och vara snygga, och helrakade", de bara sa såna väldigt konservativa grejer. Pratade ganska sexistisk. [...]. Men det kändes som att det var mer för att försöka provocera fram en reaktion.[...]. Ofta är det bara att personen bara vill prata om det här, och kanske egentligen inte tycker det här. Man kan ibland glömma av att det är ungdomar som till stor del har fråntagits den delen av livet när dom ska få, alltså när dom ska hitta sig själva, när dom ska utforska vad dom gillar, när det gäller relationer, och sex. (Diana)

En taggighet som ett slags försvar? (Intervjuaren)

Ja, som grundar sig i en sorg över sånt man faktiskt missar. (Diana)

Att inte vilja likna skola men ibland behöva ersätta skola

Ett tredje utmaning som framträdde var balansgången kring att inte inta ett alltför tydligt lärandeperspektiv. Samtalsledare ville inte påminna för mycket om skola i sin kunskapsförmedling men behövde ibland hantera stora kunskapsluckor på ett pedagogiskt sätt. Med ren faktaförmedling upplever samtalsledarna att risken finns att de unga killarna tappar förtroende för dem.

Men det är väl ändå i de momenten som man känner att de kan känna att nu blir det lite mer klassrumsaktigt, "Nu är det någonting som ni vill att vi ska kunna här". Det är ju lätt att man tappar dom i det momentet. (Robin)

En misstänksamhet hos de unga männen beskrevs, och samtalsledarna upplevde dem vara känsliga för att bli annorlundagjorda. Återigen fanns en vilja att förstå denna reaktion, och att försöka hitta anledningar till varför situationen uppstod.

Sista gången jag var ute var det någon som var ganska upprörd, och frågade "Varför är det så himla viktigt att ni kommer hit och pratar med oss om det här?" Dom tänkte nog att det var just dom som var "targeted", just ni ska lära er om sex. Då hade vi väl inte varit tydliga med att vi är ute och pratar med alla möjliga grupper, både tjejer och killar. (Rebecka)

Samtidigt som en medvetenhet fanns hos samtalsledarna om att inte mästra, eller ha ett ovanifrånperspektiv i kunskapsförmedlingen, så hade de flesta också upplevt att kunskapsnivån kunde vara lägre bland de unga männen i häkten och på anstalter än hos de grupper de vanligtvis möter. Det kunde gälla generell sexualkunskap, men även specifikt i relation till samtyckeslagen.

Det har jag också märkt, att den här kunskapen har varit otroligt uppskattad, men också behövd, att det liksom kommer från dom att: "Jag har inte gått i skolan, jag skolkade hela tiden, jag fick ingen sexualundervisning alls". Det är mycket aha-upplevelser för dom: "Va, funkar det så, wow". (Rebecka)

Något som är svårt att prata om i de flesta grupper, det är sexualbrott. [...]. Det var en som sa till mig, "Jag skulle hellre rädsla en snut som ligger och är

döende, än en våldtäktsman”. Samtidigt som många, om man diskuterar den nya samtyckslagen, inte har förstått innebörden av den. [...]. Det finns mycket misstro till den nya sexualbrottslagen, och till att tjejer använder den, eller kommer att använda den, för att sätta dit dom. De fördömer våldtäktsmän väldigt mycket, samtidigt som de har väldigt lite kunskap om sexualbrottslagen. (Fanny)

Att de unga männen förmodligen saknade upplevelser av en välfungerande skolgång var något som samtalsledarna försökte ta hänsyn till, de försökte också att förmedla uppskattning till de unga männen.

Just för att det här är personer som kanske inte har fått så mycket bekräftelse av att kunna saker, och lära sig saker i skolan, utan fått bekräftelse på andra sätt så tycker jag att det är väldigt viktigt att benämna när jag tycker att gruppen fungerat bra, när kunskapsnivå är hög, eller när någon har lärt sig någonting. [...]. Ett tillfälle där de kan få visa sig lite duktiga. (Clara)

Att bryta tristessen och följa deltagarna dit de vill

Trots de utmaningar som just beskrivits gavs även exempel på vad som gjort projektet, och samtalspassen, genomförbara. Bland annat omnämndes den pedagogiska iden med RFSU:s samtalspass om att leda samtal på deltagarnas villkor. I projektet verkar det även ha varit en fördel att samtalsledarna kom och bröt tristessen på häktena och anstalterna.

Det känns som när man kommer dit, det är som att de flesta tycker att det är kul att vi kommer, för att det finns ett intresse att prata om frågorna. Och det är kul när det kommer någon, så att det händer något, när många dagar är likadana. (Johan)

Samtalsledarnas upplevelser var att deltagandet i samtalspassen var frivilligt för de unga männen. De nämnde också att det är viktigt att lägga besöken på tider som inte krockar med andra aktiviteter som kan göra att de unga männen tvingas välja.

Det ska vara frivilligt, men det känns som att de har inget annat att göra. [...]. Ibland kan det krocka med att de har fotboll eller något. (Sebastian)

En framträdande erfarenhet hos samtliga intervjuade samtalsledare var dock att de vid merparten av besöken känt sig välkomna, och uppskattade. Att tristessen bryts kan vara ett skäl, att något annorlunda händer kan vara ett annat.

De flesta verkar tycka att det är kul att vi kommer, att vi är lite exotiska, eller typ roliga. (Fanny)

Ytterligare en anledning som nämndes som förklaring till varför samtalspassen verkar ha uppskattats av de unga männen var att de berör ett område som intresserar dem, och handlar om erfarenheter som de unga männen har, och gärna pratar om.

Många har mycket erfarenheter av sex, och pratar gärna om det. (Fanny)

Att ha rätt personal närvarande

Det verkar inte bara ha varit värdefullt att samtalspassen bröt tristessen. Samtalsledarna beskrev också att det var viktigt att *rätt personal* satt med under samtalspassen. Det verkar oklart om personal alltid suttit med, och några samtalsledare menade att det varit en källa till viss oro de gånger de har blivit lämnade ensamma med de unga männen. Det har då funnits en ovisshet kring säkerhet. Trots att de menar att det är viktigt att prata med personalen före passens början, och då gå igenom gemensamma förhållningsregler, så hade alla erfarenheter av att enstaka, i deras ögon, direkt olämpliga kriminalvårdare deltagit och försvårat passens genomförande. Samtalsledarna hade dock övervägande positiva erfarenheter av att kriminalvårdspersonal sitter med i rummet. De menade att de efter ett tag lärt sig vilka kriminalvårdare det fungerar bra att ha med.

Det som har varit en utmaning några gånger är personalen på anstalten som inte alltid deltagit på ett sätt som hjälpt oss, utan ibland har de, rätt ofta har de bara suttit med och inte sagt någonting, man kunde önska att de skulle ha hållit ordningen på ett bättre sätt. [...]. Vi har också haft tillfällen då de inflikat saker som varit i direkt motsats till det vi vill förmedla, vid något tillfälle något lite homofobt, vid något tillfälle något jag upplevt som sexistiskt, eller som spär på grabbigheten i gruppen istället för att tona ner den lite grann. Men, vid andra tillfällen har de deltagit på ett fantastiskt sätt, och verkligen bidragit. [...]. När de anpassar sitt deltagande till en lagom nivå är de en jättetillgång för oss, så det där kan verkligen variera. (Robin)

Det var alltså inte bara säkerhetsaspekten som fördes fram som ett viktigt skäl till att ha rätt personal med i rummet, utan även att rätt personal kunde göra att samtalsklimatet blir bättre.

Att ha personliga strategier

Ytterligare något som har gjort att projektet och samtalspassen fungerat väl ter sig vara samtalsledarnas olika personliga strategier. Å ena sidan hade de en grundkompetens, och ett förhållningssätt att följa. Å andra sidan verkar flertalet ha behövt använda sig av mer personliga strategier, som inneburit att de antingen tonat ner eller framhävt olika egenskaper hos sig själva. En samtalsledare berättar om att han *lajvat heterosexuell* för att nå ungdomsgruppens acceptans, en annan om att han försökt visa en alternativ manlighet än den ovan beskrivna hypermaskulina.

Att visa på andra sätt att vara en man i det patriarkat som finns, att det finns andra typer av maskulinitet. (Johan)

De samtalsledare som identifierar sig som kvinnor beskrev andra personliga strategier som de har använt sig av för att framstå som trovärdiga eller intressanta att samtala med.

Man får tänka på vem man är när man kommer in, och att man kanske behöver vara lite mer på, som kvinna, verkligen visa att jag är här för att jag vet vad jag pratar om. [...]. Det kanske är lite lättare för en manligt kodad person att få förtroende. (Lina)

Oavsett könsidentitet så verkar strategin att visa de unga killarna respekt, och fokusera enbart på det som sker i rummet, ha underlättat samtalspassens genomförande.

Jag tror att min största tillgång, och därmed strategi är det personliga, kontakten med de intagna, men jag vet inte hur jag gör den strategin.[...]. Jag har känt att vi funkar, de lyssnar på mig, jag lyssnar på dom. [...]. Jag bryr mig inte om vad ni har gjort, ert brott, ert straff, det är ingenting som jag är intresserad av. Ni har väldigt många personer omkring er som bryr sig om vad ni har gjort, jag är inte en av dom. Jag har varit noga med att inte låta nyfikenheten ta överhand, av respekt för killarna. (Clara)

Några samtalsledare påtalade att de använt sig själva betydligt mer än vad de är vana vid i andra sexualupplysningssammanhang, att de inte bara har varit personliga utan ibland även privata.

På Krim-passen är mycket baserat på ett gemensamt förtroende, att vi är där för att vi vill vara där och prata med dom och diskutera, och att vi inte ska sprida vidare. [...]. Om man blir lite mer privat kan det leda till att man får ett förtroende i gruppen. [...]. Det handlar ju om ett delat förtroende, och då måste man ju kunna ge mycket. (Diana)

Meningsfulla insikter

Att få nya lärdomar och insikter

De meningsfulla insikter som samtalsledarna berättade om att de fått är av olika karaktär. Det kan handla om att ha utvecklats som pedagog, och tvingats ändra på sin sitt vanliga sätt att förmedla kunskap.

Ja, dels pedagogiskt, vad funkar i de här grupperna. Hur behöver jag bete mig? Där tror jag att jag har lärt mig mycket, att jag har fått bli kanske lite tuffare än jag var innan. Att jag ibland får höja rösten, eller be folk lugna sig, eller sätta sig ner, eller säga nu får ni lyssna på mig. (Rebecka)

De beskrev att det har varit mer givande att ha samtalspass med unga män i häkten och på anstalter, än att ha upplysningspass i exempelvis skolverksamheter.

Det var ett väldigt kul sätt att hålla samtal på, det är ju sexualupplysande samtal, men det blir väldigt mycket mer diskussioner än när man står vid en tavla.[...]. Det är ju speciellt när man är på såna pass där man kommer hem till deras, till där de bor. (Lina)

Någon säger att *det känns värdefullt att ha varit på plats*, en annan att *hen nu vet hur svenska fängelser fungerar*, och en tredje tar med sig erfarenheten av att ha fått *vara på en plats där folk inte har valt att vara*. Återigen var det huvudsakligen erfarenheter och upplevelser som samtalsledarna såg positivt på.

Det här är bland det roligaste jag gjort. Nu känner jag att min beredskap för att arbeta med dom här frågorna är väldigt bra. Jag har varit med om det

mesta, när det har blivit otrygga situationer, och när det blivit fantastiska samtal. Jag har fällt tårar för att jag har blivit rörd ibland. (Clara)

Att upptäcka egna kunskapsluckor i relation till de ungas attityder och erfarenheter

Slutligen blev samtalsledarna även varse egna kunskapsluckor och andras kunskaper under det att de genomförde sexualupplysningspassen. Som nämnts hade samtliga upplevt homo- och transfientliga, rasistiska och sexistiska uttalanden och stämningar under passen. En ökad beredskap för att kunna hantera detta eftersöktes.

Vi behöver mer beredskap, hur vi ska hantera olika situationer, när det förekommer homofobi, sexism, rasism. För det var några gånger när det var väldigt, väldigt grovt. [...]. Jag tror vi behöver ha mer beredskap för hur vi kan hantera det under situationen, och efter situationen, för det kan vara jättejobbigt. (Sebastian)

Som framkommit upplevde samtalsledarna att kunskapsnivån hos gruppen unga män var låg, men även det motsatta förekom. Exempelvis då de unga männen diskuterade sex under erfarenhet av alkohol eller andra droger menade samtalsledarna att de inte kunde bidra med expertkunskaper.

Droger och alkohol och sexualitet, det måste gå hand i hand, och det har ju också kommit upp i samtalen, att sex och Tramadol funkar så här, sex och kokain det funkar så här, och det kan jag inte prata om för jag vet inte någonting om det. Det vore bra om jag hade lite kunskap så att jag också kan bemöta det. (Sebastian)

Ytterligare områden som samtalsledare ville ha ökad kompetens inom är hur de ska kunna diskutera hedersnormer i relation till sexualitet på ett konstruktivt sätt, både hur normer upprätthålls av och begränsar vissa unga män.

Heder är en grej som kommer upp ibland, och det kan vara en svår grej. Dels för att jag tycker att vi i RFSU har för lite kunskap om det, och för att vi inom projektet inte har pratat det, hur kan vi bemöta det här? [...]. Heder är också kopplat till kriminalitet och gäng, det är mycket som handlar om heder, men vi pratar inte om det. (Fanny)

Detta citat avslutar redovisningen av samtalsledarnas erfarenheter och upplevelser av att hålla samtalspass med unga män i häkte och kriminalvård. Härnäst redovisas hur kriminalvårdare upplevde passens genomförande.

2. Kriminalvårdares erfarenheter och upplevelser av samtalspass med unga män i häkte och på anstalt

Kriminalvårdare beskrev att RFSU:s besök på deras arbetsplatser genomfördes professionellt, de berättade om visst motstånd, från både intagna och kollegor men såg mycket få risker med projektet, snarare vinster. För en översikt, se Tabell 3.

Tabell 3. Kriminalvårdares erfarenheter och upplevelser av RFSU:s samtalspass med unga män i häkte och på anstalt. Teman och underteman.

Huvudtema	Undertema
Ett professionellt genomförande	Strukturerat och välbehövt
	Kunskapsbaserat och kunskapsförmedlande
Motstånd	Motstånd från de intagna
	Motstånd från kollegor
Vinster och risker	Kunskap till klienter, till kriminalvårdare och kriminalvården
	Risker för klienter och för samtalsledare

Ett professionellt genomförande

Strukturerat och välbehövt

De intervjuade inom kriminalvården var alla positiva till att RFSU genomfört sexualupplysningspass med deras klienter. De beskrev RFSU:s verksamhet som *strukturerad och ordningsam, när det gäller tider och planering och sånt*. De menade att de unga mäns skäl till att delta kunde variera, *vissa är där för att de är intresserade, andra är med för att de får vara ute*. Överlag gavs en bild av att det var positivt att något hände, och att det var just samtalsledarna som såg till att det hände.

Vi är supernöjda, vi tycker att det är jättejättebra. Häktet är ju en väldigt, väldigt låst miljö, och det inslaget att RFSU har möjlighet att komma och prata om det ämnet som dom gör, med frihetsberövade ungdomar som inte har så himla mycket att göra, det tycker jag är bra. (Marie)

Det gavs exempel på att kunskapen som förmedlades kunde vara till nytta och kriminalvårdspersonalen menade att samtalsledarna förutom att förmedla sexualupplysning också belyste områden som de själva arbetade aktivt med, exempelvis normer kring manlighet, relationer eller sexualbrott.

Vi märker ju, utifrån ett ungdomsperspektiv, att vi får ju in fler unga män, med kopplingar till brott i relation till, alltså sexualbrott, utifrån förändrad lagstiftning och samtyckeslag, som ju i sig är något positivt. Men, vi har ju svårt att ta hand om dom killarna, för att, dom förstår inte, dom är inte med i vad som har hänt. [...]. MeToo gick ju inte riktigt hem där. (Marie).

Som Marie nämner upplevdes samtalspassen inte bara ge de unga männen kunskaper, utan även länka in i och passa väl in i Kriminalvårdens ordinarie verksamhet. Det gavs även exempel på områden som kunde belysas än mer.

Man pratar om hur kvinnor fungerar och män, själva anatomin. Man har inte pratat så mycket om känslor och såna saker, och det tycker jag att man ska fokusera mer på. [...]. Men dom har säkert en plan för hur de lägger upp det [...]. Det kommer ju nya killar, en del går och det kommer nya hela tiden, så det kommer att behövas hela tiden. Jag tror att det här ett program som kommer att vara kvar. (Erik)

Det framkom inte tydligt om deltagande i samtalspassen var frivilligt för alla unga män på alla häkten och anstalter då det också nämndes att samtalspassen har gjorts till ett obligatoriskt program.

Vi har gjort det till ett program nu, så det är obligatoriskt att vara med. (Erik)

Kan det inte vara jobbigt om det är tvingande, kan det inte bli ett motstånd hos killarna då, om det är tvingande? (Intervjuaren)

Nej, jag tycker att det gått ganska bra, en del är ju lite, de vill gärna gå iväg, men nej, de har ställt upp mangrant. (Erik)

En kriminalvårdare såg tillbaka på alla de pass som han närvarat vid och nämnde då att han upplevt att passen blivit bättre när det var både en kvinnlig och en manlig samtalsledare närvarande. Han menade att de unga männen behöver öva på att förhålla sig till kvinnor.

Man märker skillnaden när det är kvinnor eller tjejer med. Det krävs ju ännu mer. När dom använder ord, beroende på vad dom använder för ordval när dom pratar så kan det bli negativt, när tjejer använder det ordvalet framför killarna, för det tycker dom inte om. Om dom pratar om det på ett sätt som är, ursäkta ordvalet: "killigt", då blir det negativt. Det är bättre när dom tjejer som varit här säger, "Men det där tycker inte vi kvinnor", för då kan ju inte killarna säga emot, då får dom en aha-upplevelse, från det andra könet. [...]. Att det kommer en man och kvinna hit, det är ett symbolvärde i det, tycker jag. (Janne)

Kunskapsbaserat och kunskapsförmedlande

De intervjuade inom Kriminalvården menade att deras klienter behöver sexualkunskap, och att sexualitet också är ett ämne som intresserar de flesta:

Våra klienter, alltså unga vuxna män behöver den här informationen Jag tycker att det folkbildande syftet är viktigt också.[...]. Om man ska uttrycka sig, typ grovt, så har RFSU det bästa konceptet. De pratar om sex och samlevnad, och alla är intresserade av sex och samlevnad. Och om man är lite fördomsfull då så har vi killar mellan 18 och 21, och de är väldigt intresserade av de här frågorna. [...]. I ett ämne, som generellt sett, dom här killarna behöver ha kunskap om. För vi ser ju att det är vissa, som kanske jag tycker är elementära saker, kan jag tycka, som dom faktiskt saknar kunskap om. Jag tänker, att det är för att vi lever i en patriarkal värld. Så det är också svårt för mig att säga något annat, för jag står bakom hela den här grundtanken. (Marie)

Att samtalsledarna förmedlade faktabaserad kunskap beskrevs av kriminalvårdarna som värdefullt för deras klienter, som något som kan gagna dem i deras roller som just unga män med kriminell bakgrund.

Det här livet som dom har levt, som i sin tur gör att de har en bild av sex, det är ju att de ska vara som en maskin. Så det är jättepositivt att dom är här och pratar om det här. Jag kommer ihåg nån av dom här samtalsledarna frågade killarna: "Hur länge pågår ett samlag?". Den frågan tog död på ganska mycket av dom här grabbarnas tro på vad sex är. [...]. Det är det som är positivt med det här, att man får ner det på en nivå som är riktig. (Janne)

Kunskapsförmedlingen nådde inte enbart de unga männen, utan kunde ibland även nå kriminalvårdarna själva. Återigen så gavs exempel på hur RFSU:s samtalsgrupper kunde gagna den ordinarie verksamheten. I detta fall gäller det dock inte faktakunskaper utan strategier för att hantera grupper och diskussioner.

Man tänker ibland att nu måste jag skydda dom (*samtalsledarna*), men man behöver aldrig gripa in, de klarar av det där hur bra som helst. Jag blir så imponerad av det där, jag tycker att det är helt fantastiskt. [...]. Ibland kan det bli så att någon av grabbarna försöker provocera dom, eller fnissar till, och då vrider dom tillbaka det, utan att kränka den här personen men ändå så att han får motivera, "Hur menar du nu, jamen säger man så där, du är ju ändå vuxen?". Och då slutar dom direkt, och då tänker jag, så skulle jag ha gjort också. Man lär sig av dom. [...] Det är ett bra tillfälle det här, att våga prata i grupp. Jag blir helt imponerad ibland, när det sitter tio kriminella killar och kan öppna sig så här, och hålla med varandra och visa förståelse. Jag är helt imponerad, fascinerad varje gång det händer. Jag ger fem plus av fem möjliga till dom personerna som kommer. (Peter)

Motstånd

Motstånd från de intagna

Kriminalvårdarna menade att RFSU:s samtalspass överlag inte väckt något motstånd från de unga männen. Någon enstaka ung person hade markerat att de verkligen inte vill vara med, och har då inte behövt det, men överlag menade alla de intervjuade att samtalspassen oftast fungerat bra.

Det har funkat bra, men ungdomar är ju ungdomar. Mycket fnitter och så, men även mycket ansvar. Men de tar till sig det, ofta blir det lite eftersnack, om olika delar som tagits upp under besöket. (Amanda)

Det är ju lite blandat, men jag är förvånad över hur bra de tar emot de här personerna. Hur bra det funkar. Jag brukar fråga sen, vad tyckte ni? Det var bra, så jag tror att de uppskattar det, de flesta. [...]. Grabbarna tar emot det bra, de är 18 -21, det är en ungdomsanstalt. Man tänker att det skulle bli lite flamsigt och fnissigt. Men det blir inte det. (Peter)

Kriminalvårdarna påpekade dock att det kunde upplevas som tjatigt av vissa unga, om det var så att de har varit med i samtalspassen under lång tid.

Det enda negativa är om någon har suttit länge: "Men guuud, vi har redan pratat om det här, det här kan man ju redan". Men, sen så är det nån i gruppen som är ny, och inte kan och då lär dom varandra. (Fia)

Likaså lyftes att det kunde vara svårt att få med sig de unga männen i diskussioner om det fanns ett på förhand uppgjort innehåll som skulle förmedlas av samtalsledarna. En kriminalvårdare beskrev hur det då blev svårare att diskutera, och hur samtalsledare brukade hantera detta motstånd.

När samtalsledarna har en agenda när dom kommer hit, att dom vill gå igenom det här och det här. Då tröttnar dom (*de unga männen*) på en gång. För det här är ett ämne som dom själva vill kunna diskutera. Så det bygger på killarnas intresse, vad dom vill diskutera om. Och det dom har haft, det är några såna här kort, några frågekort, det kan handla om både det ena och det andra. Dom korten gör att det kommer igång en diskussionsbit i det hela. Så när dom använder dom här korten, och är öppna för vad killarna vill diskutera, och att dom själva kan leda in det till andra bitar kontra att dom ska hålla en liten minipresentation först, och sen att killarna ska ha en typ av frågestund, då går dom därifrån. (Janne)

Motstånd från kollegor

De intervjuade kriminalvårdarna hade upplevt motstånd från enstaka kollegor. Inte till att RFSU:s samtalsledare besökt verksamheten och genomfört sexualupplysningspass, däremot till att kollegor själva skulle sitta med eller medverka under passen:

Vi är en liten grupp som tar hand om RFSU, men om vi sitter tajt till och behöver extra personal så har det funnits motstånd, att man inte har varit bekväm, att vara med. Men att det skulle vara något motstånd mot att dom kommer hit, nej. (Fia)

Inga kollegor som är negativa, men det är många kollegor som inte vill vara med på det. Alltså att sitta med där, att lyssna och vara med, och debattera, att ha en aktiv roll. Nej, det är många som dragit sig undan [...]. Man tycker att det blir för privat. (Janne)

Någon hade upplevt att vissa kollegor haft synpunkter på innehållet, och tyckt att samtalsledarnas språkbruk var störande. Detta ledde till diskussioner på den aktuella arbetsplatsen.

Det är lite en generationsfråga. Vi hade en diskussion en gång. För de (*samtalsledarna*) pratar ju, de skrader ju inte orden och de försöker ju inte omskriva något, de använder de här orden, benämningarna på sexuella akter eller anatomiska delar och så. Om nån blir lite stött, då menar jag på att då ligger det hos oss. Kanske de som är lite äldre kan bli lite generade, och då brukar jag säga att då behöver du inte vara med, då kan jag vara med istället. Det ska inte ligga på oss att vara på ett hinder. [...]. Vi hade ett möte, och jag sa till dom, men herregud, ska vi prata om kussimurran och pillesnoppen? Om ni blir generade och tycker att det är för grovt, då får ni gå därifrån. [...] Jag har inte hört nåt efter det, och dom personerna har inte varit med mer heller. (Peter)

Samtidigt som det beskrevs att problem kunde lösas nämnde en annan av de intervjuade att det i händelse av personalbrist kunde inträffa att en kriminalvårdare som egentligen varken ville eller borde sitta med under passet kunde tvingas göra det. Detta beskrevs som olyckligt.

Det är blandat, jag tillhör dom som gärna är med, jag tycker att det är intressant. Jag har några kollegor som gärna är med också. Sen finns det andra som helst slipper, om man säger så [...] Men, den som har tid för det måste sitta med, och det är ju inte optimalt. (Erik)

Vinster och risker

Kunskap till klienter, kriminalvårdare och kriminalvården

De intervjuade inom Kriminalvården betonade att den kunskap som samtalsledarna förmedlade var viktig för de unga männen och att besöken resulterade i *bra och nyttiga diskussioner*. De menade att de unga männen behövde prata om sexualitet, och att de under passen kunde stödja varandra i diskussioner.

De vill ju prata om de här sakerna, dom tycker att det är roligt, och det behövs ju verkligen prata. Och när någon kan gå före, då kommer de andra efter.
(Peter)

Det beskrevs även hur samtalsförmedlarnas kunskapsförmedling kunde bidra till att minska okunskap kring sexualitet, och specifikt kring olika sexuella praktiker. Detta verkar ha fungerat både på häkten med unga män med restriktioner och på ungdomsavdelningar.

Vi ser ofta att bara en timme kan slå sönder ganska många myter. Man ser många av klienterna som är mottagliga för kunskapen, att det blir nästan som ett uppvaknande, "Aha, det hade jag ingen aning om, jäså är det så"? [...]. På restriktion framförallt, där är det överraskande mottagligt, och man vågar säga vad man tror, fast det kanske låter helt korkat i en annans öron. Och dom (*samtalsledarna*) kan slå håll på det, väldigt väldigt lätt, med bara kunskap. Och då är det ju svårt att säga emot, för då är det ju inga åsikter längre, då är det ju kunskap. (Fia)

Kriminalvårdspersonalen ansåg att även de själva lärt sig av att RFSU:s samtalsledare regelbundet besökt deras avdelningar. Någon menade att hen lärt sig *hur mycket som helst*. Här framträder återigen att den kunskap som samtalsledarna förmedlade kunde användas i det dagliga arbetet.

Vi försöker ju bygga relationer med grabbarna, och prata med dom om alla möjliga saker, och då tycker jag att det här med manligt och kvinnligt är något som är lite eftersatt, och behövs, och då tycker jag att RFSU är ett jättebra

komplement till hur jag försöker jobba [...]. Det är ju det bästa, med dom här påverkansprogrammen, om man kan få det vidare, ut i vardagen, att säga: Kommer du ihåg vad vi pratade om?, när de faller tillbaka i någon dålig jargong. Vi personal som varit med kan påminna, och ta upp det igen, kanske när det händer något på nyheterna, och återkoppla till RFSU. Vi har fått mer kött på benen, vi i personalgruppen lär oss mycket också. (Peter)

De två sista intervjuerna genomfördes under Coronapandemin, efter att social distansering rekommenderades i Sverige. En av de intervjuade inom Kriminalvården nämnde då att det drabbat de unga männen. Varken RFSU eller andra besökande organisationer kunde då komma till avdelningarna, och han hoppade att samtalsledarna skulle komma tillbaka så snart besöksförbudet lyfts, *för killarnas skull*.

Risker för klienter och för samtalsledare

De intervjuade kriminalvårdarna tillfrågades om de kunde se någon eller några risker för de unga männen med att RFSU besöker verksamheten och samtalar och förmedlar kunskap om sexualitet. Det vanligaste var att de inte kunde se några risker alls.

Nej, jag kommer inte på nåt, nej. Tvärtom, jag tycker oftast att dom är glada efteråt, när dom har varit på besök, och de pratar efteråt om det som tagits upp. (Amanda)

Vid närmare eftertanke nämnde en av kriminalvårdarna att det kanske skulle kunna upplevas stötande för väldigt religiösa unga män att delta i samtalsgrupperna. Men han betonade samtidigt frivilligheten i deltagandet.

Nej, jag inte tänka mig vad det skulle vara. Kanske dom som är superreligiösa och blir väldigt generade och tycker att sånt här pratar man inte om. Men då föreslår vi att de kan sitta med och lyssna, men vi tvingar ju ingen att vara med. Men de flesta brukar vilja vara med ändå. (Peter)

Då en annan kriminalvårdare tillfrågades om just denna risk, och om det i så fall kunde bli slitningar mellan starkt troende och mer sekulariserade unga män på avdelningen menade han att det snarare varit de starkt troende personerna som uppskattat samtalspassen mest.

Nej, det är dom som är, som har en sån bakgrund som tycker att, "Nej men vänta ett tag, vad är det här för nåt alltså?", dom ifrågasätter mer sin egen religion, eller vad man nu kallar det, än dom som är på den andra sidan. [...]. Någonstans så väcker det här saker och ting, hos dom här killarna. Allt ifrån än det ena än det andra, oavsett vad det är som vi pratar om. Den kunskapen om sex och samlevnad, den är bara positiv, det finns inget negativt i att kunna det. (Janne)

När kriminalvårdarna tillfrågades om eventuella risker för samtalsledarna så var homofientliga uttalanden bland de unga männen det enda område som lyftes. Detta menade kriminalvårdarna är vanligt förekommande, även under samtalspassen.

Det är väl det enda jag kan tänka är att det kan bli, men jag har aldrig upplevt att dom som varit här blivit obekväma med det, utan sagt: "Vi pratar ju inte om mig, nu pratar vi generellt". [...] Det är väl det enda jag kan se som en risk, eftersom jag mött ganska många homofober här, som intagna. [...]. Det kan vara taggarna utåt där, de är inte mottagliga. (Fia)

Kriminalvårdarna verkade överlag uppgivna över den homofientliga jargongen bland de unga männen, men menade ändå att den kan gå att påverka.

Dom är ju homofober så att det dånar om det. [...]. Jag har många diskussioner om det, djupa diskussioner, minst en gång i veckan. [...]. Om att man kan hata något så mycket, som man inte vet något om. Och det säger jag också till dom, så mycket hat det finns i världen, hur kan man gå på några som älskar varandra? Det är för mig en gåta. Det är såna diskussioner man får ha med de här killarna, det är det som kan bli aha-upplevelser. Och hela grejen med RFSU, och alla snack dom har med dom här killarna, det är ju inte vad som säger där och då, utan när dom blir inlåsta på kvällarna, i sina egna tankar, hur går de där och då? (Janne)

Avslutande diskussion

I detta avsnitt ges en sammanfattning av resultatet och en kort beskrivning av förbättringsområden som har identifierats. Slutligen diskuteras utvärderingens styrkor och svagheter.

En uttalad samstämmighet kring att projektet är värdefullt. Syftet med studien var att utvärdera genomförandet av RFSU:s sexualupplysningspass på Kriminalvårdens häkten och ungdomsavdelningar där unga män vistas. Samtalsledarna från RFSU beskriver hur de upplever sig ha haft relevanta möten med en ny grupp unga i en ny miljö. De kände sig kompetenta inför uppdraget, om än lite oroliga före det första besöket. Inga specifika sexualitetsområden som diskuterades upplevdes mer, eller mindre, relevanta av de unga männen. Det var snarare andra faktorer som avgjorde om samtalspasset upplevdes väl genomfört eller inte. De beskriver hur gruppdynamik, med tydliga hierarkier och machonormer påverkat dem i deras arbete. Likaså tvingades de balansera mellan att inte likna en skolverksamhet med krav på lärande, och samtidigt pedagogiskt hantera stora kunskapsluckor. Dessa utmaningar till trots upplevde samtalsledarna att samtalspass i denna låsta miljö är genomförbara. De upplevde att de genom att besöka avdelningarna bröt tristessen, och att samtalen fungerade bäst om de följde de unga männen dit de ville i diskussionerna, och de beskriver personliga strategier som använts i genomförandet. Arbetet med unga män inom Kriminalvård beskrivs ha gett samtalsledarna meningsfulla insikter där de har lärt sig saker om sig själva, om sexualupplysning och om människors olika livssituationer. Inom projektet upptäckte samtalsledarna även egna kunskapsluckor och de unga männens specialkunskaper inom vissa områden.

De intervjuade inom Kriminalvården upplever att samtalsledarna från RFSU genomfört samtalspassen på ett professionellt sätt. De menar att passen var strukturerade och välbehövda i deras verksamheter. Likaså nämner de uppskattning för att innehållet är kunskapsbaserat och för hur samtalsledarna förmedlade innehållet. Motstånd till att delta i samtalspassen beskriver de som vanligare hos kollegor än hos unga intagna män. De menar dock att ingen kollega är motståndare till att RFSU besöker de unga männen, enbart till att själva sitta med under samtalen. Personalen inom Kriminalvården ser flertalet vinster med att RFSU förmedlar kunskap till deras klienter och till dem själva. Dessa kunskaper säger de sig ha nytta av i sitt ordinarie arbete. Avslutningsvis så ser de få eller inga risker för de unga intagna, däremot menar kriminalvårdarna att samtalspassen kan upplevas svåra för samtalsledare som utsätts för homofientliga uttalanden. Det går sammanfattningsvis att

konstatera att alla intervjuade, både RFSU:s samtalsledare, och kriminalvårdare är positiva till projektet, och att menar att samtalsgrupperna har varit genomförbara. Deras beskrivningar är snarlika och skiljer sig inte nämnvärt åt på någon punkt. Samtalsledare och kriminalvårdare verkar således uppleva att samtalspassen riktade till unga män har fungerat väl.

Bland de snarlika beskrivningar som både samtalsledare och kriminalvårdare ges uttryck för att homo- och transfientliga, rasistiska och sexistiska attityder förekommer hos de unga männen under samtalspassen. Detta bedöms vara ett område som både RFSU och Kriminalvården får fortsätta att arbeta med i sina respektive verksamheter. Inte minst för att skydda de medarbetare, eller klienter, som riskerar att drabbas. Likaså nämner samtalsledarna att de önskar mer kunskap och kompetens inom områdena sexualitet, alkohol och droger samt sexualitet och hedersnormer. Det är också angeläget att klargöra om samtalspassen har blivit en del av Kriminalvårdens programverksamhet, eller inte. Detta eftersom de förutsättningar som råder för de unga männens deltagande i samtalspassen kan vara viktiga för samtalsledare att känna till i det fortsatta genomförandet.

Utvärderingens styrkor och svagheter

En styrka är att de intervjuade personerna delger erfarenheter och upplevelser från samtalspassens genomförande i samtliga fyra regioner i landet. En potentiell påverkan på utvärderingen är att det kan ha funnits skäl hos RFSU:s samtalsledare att uttala sig positivt om projektet eftersom det är en inkomstkälla för dem. Likaså kan kriminalvårdare ha lyft samtalsledarnas insatser som viktiga för att själva slippa ta ansvar för frågor om sexualitet och relationer. Denna tolkning förkastas dock eftersom deltagarna upplevdes genuina, och delade med sig av både positiva och negativa upplevelser och erfarenheter. Avslutningsvis så saknas, som redan nämnts, en viktig grupp i denna utvärdering; de unga männen i häkte och på anstalt. Utan deras röster går det inte att uttala sig med säkerhet om utfallen av RFSU:s samtalspass inom Kriminalvård. Att undersöka denna grupps erfarenheter av samtalspassen vore därför värdefullt.

Referenser

- Areskoug-Josefsson, K., Schindele, A.C., Deogan, C., & Lindroth M. (2019). Education for sexual and reproductive health and rights (SRHR): a mapping of SRHR-related content in higher education in health care, police, law and social work in Sweden. *Sex Education*, 19 (6), 720–729.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14681811.2019.1572501>
- Bačak V, Thurman K, Eyer K, Qureshi R, Bird JDP, Rivera LM & Kim SA. (2018). Incarceration as a health determinant for sexual orientation and gender minority persons. *American Journal of Public Health*, 108 (8): 994-999.
<https://dx.doi.org/10.2105%2FAJPH.2018.304500>
- Horley J. (2019). Sexuality and sexual health in prisons. *Sexuality & Culture*, 23:1372–1386
<https://doi.org/10.1007/s12119-019-09619-1>
- Ivezic M. (2018). Parrelationen när man är i fängelse. I: A Björkhagen Turesson & A Staaf (Red.) *Kriminalvården. Innanför och utanför*, s. 107-129. Lund: Studentlitteratur.
- Ivezic M. (2015). ”Det var tack och hej, typ” – En kvalitativ studie om långtidsdömda mäns sexualitet och parrelationer. Mastersuppsats i sexologi. Malmö högskola: Fakulteten för hälsa och samhälle.
- Kriminalvården. (2020). Hämtat 200908 från: <https://www.kriminalvarden.se/forskning-och-statistik/statistik-och-fakta/kos--kriminalvard-och-statistik/>
- Lindbom SJA, Larsson M & Agardh A. (2017). The naked truth about HIV and risk taking in Swedish prisons: A qualitative study. *PLoS ONE* 12 (7): e0182237.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0182237>
- Lindroth M. (2020). On the outskirts of the charmed circle – challenges and limitations of sexual health promotion to young people in secure state care. *Sexuality Research and Social Policy*. <https://link.springer.com/article/10.1007/s13178-020-00433-1>
- Lindroth M & Andersson C. (kommande). SGBA and the social determinants of health: Public health, human rights and incarcerated youth. I: J Gahagan & M Bryson (Red.), *Sex and gender-based analysis in public health*. New York: Springer.
- Stevens A. (2017). Sexual activity in British men’s prisons: A culture of denial. *The British Journal of Criminology*, 57 (6): 1379–1397. <https://academic.oup.com/bjc/article-abstract/57/6/1379/2849812?redirectedFrom=fulltext>
- Templeton M, Kelly C, & Lohan M. (2019). Developing a sexual health promotion intervention with young men in prisons: A rights-based participatory approach. *JMIR Research Protocols*, 8 (4); e11829. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31033447/>

- Världshälsoorganisationen. (2015). *Sexual health, human rights and the law*. Geneva: WHO Document Production Services. 2015.
- Wiersema JJ, Santella AJ, Dansby A & Jordan AO (2019). Adaptation of an evidence-based intervention to reduce HIV risk in an underserved population: Young minority men in New York city jails. *AIDS Education and Prevention*, 31(2):163-178.
DOI: [10.1521/aeap.2019.31.2.163](https://doi.org/10.1521/aeap.2019.31.2.163)
- Williams SP, Myles RL, Sperling CC & Carey D. (2018). An intervention for reducing the sexual risk of men released from jails. *Journal of Correctional Health Care*, 24(1):71-83. <https://doi.org/10.1177%2F1078345817745537>
- Wise A, Finlayson T, Sionean C & Paz-Bailey G. (2019). Incarceration, HIV risk-related behaviors, and partner characteristics among heterosexual men at increased risk of HIV infection, 20 US cities. *Public Health Reports*, 134: 63-70.
<https://doi.org/10.1177%2F0033354919833435>